

сприймання досвіду інших країн: юридичні конструкції і методи правового регулювання, ефективність застосування яких доказано практикою, часто не знаходять відбиття в українському законодавстві. Перелічені недоліки істотно знижують ефективність правової регламентації відносин, пов'язаних зі створенням та використанням творів, що в кінцевому підсумку негативно впливає на правовий статус авторів [6].

Література

1. Цивільний кодекс України // ВВР України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Афанасьєва К.О. Авторське право: Практ. посіб. – К.: Атіка, 2006. – 224 с.
3. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К., 2006. – 278 с.
4. Дроб'язко В.С. Право інтелектуальної власності. – К., 2004.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відп. ред. О.В.Дзери. – К., 2005. – Т. 1. – 832 с.; Т. 2. – 1088 с.
6. Підпригора О. Проблеми системи законодавства України про інтелектуальну власність // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 3. – С. 3-4.
7. Право інтелектуальної власності: Підручник / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – К., 2002.

УДК 347.78:347.122

Г.О. Ульянова

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Конституція України гарантує громадянам свободу літературної, художньої і наукової творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Проголосивши в Конституції гарантування свободи всіх видів творчості, держава послідовно здійснює свою діяльність із встановлення належної системи правових гарантій у даній сфері. До таких заходів можна віднести прийняття відповідних нормативних актів у сфері авторських прав, вступ у міжнародні організації, створення умов для запобігання правопорушенням у сфері авторських прав [1, с. 3]. Разом з тим невідповідність між технологічними можливостями із створення і використання результатів інтелектуальної діяльності та правовим статусом таких об'єктів і їх правоволодільців; допущення порушень і наявність неоднозначних норм у сфері передачі майнових прав авторів; низький рівень поінформованості авторів і інших правоволодільців з нормативною базою у сфері авторських прав обумовлюють актуальність та необхідність дослідження питань, пов'язаних з реалізацією права на захист авторських прав.

Питання поняття, змісту права на захист, способів та форм захисту авторських прав досліджувались у працях І. Ващенця, С. Клейменової, М. Селіванова, Є. Суханова, Р. Шишки та інших.

Метою статті є дослідження форм захисту авторських прав, дослідження переваг та недоліків неюрисдикційних форм захисту авторських прав, дослідження іноземного досвіду у сфері захисту авторських прав.

Проблема захисту прав інтелектуальної власності стала пріоритетним напрямом розвитку законодавства та побудови відповідного організаційного і судового механізму. При тому вона має два аспекти: зовнішній та внутрішній. Перший пов'язаний із захистом прав інтелектуальної власності зарубіжних її володільців. Інший – захист прав своїх національних володільців, перш за все, авторів.

Є. Суханов виділяє три рівні захисту порушеного цивільного права: фактичні дії, що мають ознаки самозахисту, заходи оперативного впливу та заходи правоохоронного характеру, що застосовуються уповноваженими на то державними органами [2, с. 412]. Отже, право на захист має одночасно матеріально-правову і процесуальну природу. Перша дає можливість задовольнити матеріальну вимогу на основі норм законодавства чи договору, а друга – звернутися до суду чи іншого органу за захистом порушеного права.

Система захисту авторських прав включає в себе передбачені чинним законодавством цивільно-правові способи захисту авторських прав. Під способами захисту в юридичній літературі звичайно розуміють передбачені законодавством засоби, за допомогою яких можуть бути досягнуті припинення, відвернення, усунення порушень права, його відновлення і (або) компенсація втрат, викликаних порушенням права [3, с. 276]. В авторському праві способи захисту традиційно визначаються як закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється відновлення (визнання) порушених (заперечуваних) прав і вплив на правопорушника [4, с. 374]. Цивільно-правові способи захисту авторського права умовно можна поділити на дві основні групи: загальні цивільно-правові способи, передбачені загальними нормами цивільного законодавства, і спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, передбачені чинним авторським законодавством України. Порівняно з іншими засобами захисту авторських прав цивільно-правові способи захисту авторських прав мають найбільшу практичну значущість і ефективність.

Загальні цивільно-правові способи захисту визначаються нормами Цивільного кодексу України, зокрема ст.ст. 16 і 19. Усі ці способи можуть бути використані особою при реалізації належного їй права на захист у разі порушення, невизнання або оспорювання її авторського права та інших прав інтелектуальної власності загалом, як це зазначено у ст. 432 ЦК, а також інших цивільних прав та охоронюваних законом інтересів. Спеціальні способи захисту, перераховані у ст. 52 Закону, застосовуються тільки для захисту авторських прав.

Порядок захисту прав інтелектуальної власності включає: власні дії володільця прав інтелектуальної власності, що спрямовані на запобігання витоку інформації про об'єкт права і напрями його застосування; створення власних спеціалізованих служб; залучення до захисту прав інтелектуальної власності фахівців з права інтелектуальної власності; тісне співробітництво володільців прав із державними органами і допомога останнім при виявленні, фіксації та оцінці учинених правопорушень; тісне співробітництво із роздрібними продавцями

та розповсюджувачами носіїв інтелектуального товару; активне використання можливостей правоохоронних органів; нарешті, судовий порядок захисту прав через висунення позовів (цивільних звинувачень) проти порушників прав інтелектуальної власності.

Додатково можна використовувати інші форми захисту: самозахист, громадські організації (об'єднання громадян) творчого та правозахисного спрямування тощо.

У літературі форми захисту авторських прав (прав інтелектуальної власності) поділяють на 2 групи: юрисдикційні та неюрисдикційні.

В основному, при здійсненні права на захист використовується юрисдикційна його форма, тобто звертання до компетентних органів з позовом, заявою, скаргою. Д.М. Чечот відзначав, що серед форм захисту суб'єктивного права судова форма захисту є головною і вищою формою юрисдикційної діяльності [5, с. 54].

Разом з тим на сьогоднішній день залишається коло проблемних питань, які негативно позначаються на ефективності судового захисту авторських прав, до яких можна віднести: велику завантаженість судів, недостатню кількість фахівців у галузі авторського права, відсутність спеціалізованих судів у сфері захисту інтелектуальної власності. Оскільки на сьогоднішній день створити спеціалізовані суди у сфері захисту прав інтелектуальної власності матеріально та організаційно достатньо складно, вбачається за необхідне з метою покращення якості судового захисту авторських прав запровадити спеціалізацію окремих суддів на розгляді справ про захист прав інтелектуальної власності (авторського права). Задля цього вбачається за необхідне більше уваги приділити викладанню спецкурсів з предмета права інтелектуальної власності, авторського, патентного права в інститутах професійної підготовки суддів, а також проходженню суддями курсів підвищення кваліфікації.

До неюрисдикційної форми захисту прийнято відносити заходи самозахисту і заходи оперативного впливу. Так, Г. Стоякін визначає самозахист як передбачені законом односторонні дії юридичного або юридико-фактичного характеру, які застосовуються уповноваженими на їх реалізацію суб'єктами. Також під самозахистом цивільних прав розуміють здійснення правомочною особою дозволених законом дій фактичного порядку, спрямованих на охорону її особистих майнових прав та інтересів. М. Панченко наводить визначення самозахисту в широкому і вузькому значеннях. Так, у широкому значенні самозахист – це будь-які дії правомочної особи, пов'язані із захистом суб'єктивного права від порушення (у тому числі подача позову, скарги, самостійний захист цивільних прав у суді без допомоги адвоката тощо). Самозахист у вузькому значенні – це вчинення правомочною особою не заборонених законом фактичних дій на відведення, зменшення негативних наслідків такого порушення. У цьому разі такі фактичні дії спрямовані на припинення порушення та ліквідацію його наслідків [6, с. 32].

Заходи самозахисту традиційно містять у собі необхідну оборону та крайню необхідність. Як відмічає С. Клейменова, вжиття подібних заходів при здійсненні потерпілою стороною свого права на захист авторських прав уявляється

досить туманним, оскільки уявити собі ситуацію, при якій ці заходи можуть бути вжитими, дуже важко. Коли йдеться про крайню необхідність як захід самозахисту авторських прав, її імовірність можна допустити, оскільки однією з обов'язкових умов, що визначають крайню необхідність, є та обставина, що завдана шкода повинна бути менш значущою, чим запобіжна шкода, наприклад дії потерпілої сторони чи третьої особи, спрямовані на вилучення контрафактної продукції. У даній ситуації продукція тільки вилучається, але не знищується, тобто порушнику завдається шкода значно менша в порівнянні з тією шкодою, яку він завдає правовласникові, порушуючи його особисті й майнові права [1, с. 157].

Р. Шишка зазначає, що своє право на захист потерпіла особа може реалізувати самостійно, наприклад у момент скоєння порушення – через самозахист або через субінститут судового представництва. У такому разі у встановленому чинним законодавством порядку потерпіла від порушення прав особа делегує повноваження з їх захисту іншій особі – представнику. Здебільшого представник є професіоналом (адвокатом, повіреним у справах інтелектуальної власності), що є додатковою гарантією успішного захисту порушеного права. При цьому Р. Шишка зазначає, що претензійний порядок задоволення правомірних вимог останнім часом незаслужено призабувається. Між тим у всьому світі надається значна увага саморегуляційним примирним процедурам. Це не тільки здешевлює і прискорює реалізацію права на захист, але й розвантажує судові й адміністративні органи від значної частини справ. У випадках наявності беззаперечних доказів порушення прав інтелектуальної власності такий захист є доцільним і ефективним.

На відміну від вітчизняної практики, де судовий порядок захисту авторських прав є переважним, у зарубіжній практиці досудові способи захисту отримали більш широке застосування.

Так, одним зі способів захисту прав інтелектуальної власності та авторського права є процедура примирення. Як свідчить практика у США, більшість справ відносно порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності не доходять до суду. При цьому примирення найбільш переважне в тих випадках, коли сторони конфлікту мають намір зберегти між ними господарські зв'язки та вирішити питання приватним шляхом. Ця форма передбачає вибір або призначення мирового посередника, який намагатиметься надати допомогу сторонам в урегулюванні їхнього спору.

Крім того, важливе значення для більш ефективного захисту авторських прав має набути запровадження в Україні нетрадиційних (альтернативних) способів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, до яких належить, зокрема: третейське судочинство, арбітраж, процедура примирення та експертне вирішення [7, с. 32].

Таким чином, на сьогоднішній день з двох форм захисту авторських прав найбільш поширеною є саме юрисдикційна форма. Тому для більш ефективного захисту авторських прав вбачається за необхідне запровадження зарубіжного досвіду щодо претензійного захисту прав та застосування процедури примирення,

а також введення практики спеціалізації суддів на розгляді справ про захист прав інтелектуальної власності та авторського права.

Література

1. Клейменова С.М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права: Дис. ... канд. юрид. наук. – О., 2004.
2. Суханов Е.А. Лекции о праве собственности. – М.: Юрид. лит., 1991. – 240 с.
3. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. – М.: Статут, 2000. – Кн. 1. Общие положения. – 848 с.
4. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. – М.: Проспект, 2001. – 752 с.
5. Чечот Д. М. Суб'єктивне право и формы его защиты. – Л., 1965. – 72 с.
6. Панченко М. Форми самозахисту приватної власності у цивільному праві України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 31-34.
7. Александров Д. Нетрадиционные (альтернативные) способы защиты прав на инновационный продукт // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 6. – С. 31-34.